музыки в общеобразовательных школах. Анализируется значение профессиональной компетентности и творческого подхода учителя музыки, а также его воспитательная функция. Особое внимание уделено использованию национального музыкального наследия и современных педагогических технологий в формировании эстетического вкуса, духовного мировоззрения и патриотических чувств у учащихся.

SUMMARY. This article discusses the role of cultural music in human life, the development of music teaching methodology, and the main objectives of music education in secondary schools. It highlights the professional competence and creative activity of music teachers in the educational process. Special attention is paid to the use of national musical heritage and modern pedagogical technologies in shaping students' aesthetic taste, spiritual worldview, and patriotic values.

VOKAL - XOR ATQARÍWÍNDA DEM ALÍW ÚSTINDE ISLEW

Embergenova Gulayda Aytbayevna – *docent w.w.a*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanch so'zlar: xor texnikasi, aniq nafas, xor bilan ishlash metodikasi, ansambl, vokal-xor ijrochiligi.

Ключевые слова: хоровая техника, певческое дыхание, методика работы с хором, ансамбль, вокально-хоровое исполнительство.

Key words: choral technique, vocal breathing, choral work methodology, ensemble, vocal-choral performance.

Xor texnikası sistemasında qosıqshılıq dem alıwı oraylıq orındı iyeleydi, sebebi ses turaqlılıǵı, frazalardıń sozılıwı hám atqarıwdıń ansambl birligin anıqlaydı. Jámáát bolıp qosıq aytıw sharayatında dem alıw ayrıqsha áhmietke ie bolıp, xordıń barlıq qatnasıwshılarınıń háreketleriniń bir waqıtta hám muwapıq bolıwın talap etedi. Xor atqarıwshılıǵı hám pedagogikalıq ámeliyattıń zamanagóy talapların esapqa alǵan halda dem alıw ústinde islew metodikasın jetilistiriw zárúrligi menen baylanıslı. Xor atqarıwshılıǵında qosıqshılıq dem alıw mashqalaları K.B.Ptica, V.G.Sokolov, A.A.Egorov miynetlerinde sáwlelendirilgen. Izertlewshiler vokal tayanıshı hám ansambl jańlawınıń qáliplesiwinde dem alıwdıń jetekshi rol atqarıwın atap kórsetedi. Zamanagóy metodikalıq jumıslarda xor jazıwı ushın eń fiziologiyalıq jaqtan tiykarlanǵan diafragma-qabırǵa dem alıwınıń zárúrligine itibar qaratılǵan. Sonıń menen birge, ilimiy ádebiyatlarda jámáátlik atqarıw sharayatında dem alıw kónlikpelerin qáliplestiriwdiń basqıshpa-basqısh metodikası jeterli dárejede islep shıǵılmaǵanlıǵı atap ótilgen. Izertlewdiń metodologiyalıq tiykarın sistemalı hám iskerlik kózqarasları quraydı. Jumısta ilimiy-metodikalıq ádebiyatlardı talqılaw, repeticiya procesin pedagogikalıq baqlaw, sonday-aq, xor dirijyorlarınıń ámeliy tájiriybesin ulıwmalastırıw usıllarınan paydalanıldı. Izertlew nátiyjeleri kelisilgen dem alıw tembrdi teńlestiriwge, dúzilisti turaqlastırıwǵa hám xordıń ansambl anıqlıǵın asırıwǵa xızmet etetuǵının tastıyıqlaydı. Bunda dem alıw hám dawıs baslanıwın muwapıqlastırıwshı dirijyor isharatı áhmiyetli orındı iyeleydi. Dem alıw ústinde islewdiń baslanǵısh basqıshında dem alıwdıń diafragma-qabırǵa túrine tayanıp shawqımsız, aktiv dem alıw kónlikpesin qáliplestiriw úlken áhmiyetke iye. Ámeliyat kórsetti, deneniń "ishki keńeyiw" sezimine itibar beriw qısılıwlardı saplastırıwǵa járdem beredi hám erkin ses payda etiw ushın sharayat jaratadı. Xor jaǵdayında dem alıwdıń sinxronlıǵına erisiw ayrıqsha qıyınshılıq tuwdıradı, sebebi jámáát qatnasıwshılarınıń tarqalǵan dem alıwı kiris sózlerdiń anıqlıǵı hám ansambl birligine unamsız tásir kórsetedi. Ámeliyattı tallaw nátiyjesinde dem alıw ústindegi jumıstı basqıshpa-basqısh shólkemlestiriwde eń turaqlı nátiyjelerge erisilgeni kórsetildi. Dáslepki basqıshta shawqımsız, únemli dem alıw kónlikpesi hám dem alıwda tayanısh sezimi qáliplesedi.

Keyingi basqıshta dem alıw muzıkalıq frazalaw, dinamika hám agogikaǵa birlestiriledi. Alınǵan nátiyjeler, dem alıw ústindegi jumıs epizodik túrde emes, al sistemalı túrde, shıǵarmanı úyreniw hám kórkem qayta islewdiń barlıq basqıshlarında ámelge asırılatuǵın metodikanıń eń nátiyjeli ekenligi haqqında juwmaq shıǵarıwǵa múmkinshilik beredi. Repeticiya procesiniń bunday shólkemlestiriliwi dem alıw kónlikpeleriniń avtomatlastırılǵan dárejege ótiwine hám kórkem-túsindiriw wazıypalarına boysınıwına járdem beredi. Izertlew nátiyjeleri kelisilgen dem alıw tembrdi teńlestiriwge, dúzilisti turaqlastırıwǵa hám xordıń ansambl anıqlıǵın asırıwǵa xizmet etetuǵının tastıyıqlaydı. Bunda dem alıw hám dawıs baslanıwın muwapıqlastırıwshı dirijyor isharatı áhmiyetli orındi iyeleydi.

Qosıqshılıq dem alıwı xor texnikasınıń tiykarǵı elementi bolıp, onıń sıpatı hám kórkemlik dárejesin belgileydi. Dem alıw ústinde islewdiń nátiyjeli metodikası fizikalıq hám kórkem atqarıwshılıq táreplerin birlestirgen halda sistemalı hám maqsetke muwapıq bolıwı kerek. Repeticiya procesine arnawlı dem alıw shınıǵıwların kirgiziw, dem aliwdi tek ǵana texnikalıq emes, bálkim kórkem súwretlew quralı dep qaraw usınıs etiledi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. G.Mansurova “Xorshunoslik va xor jamolari bilan ishlash uslubiyoti”. Toshkent. “Yangi nashr” 2008.
2. Dmitriyev L. B. Vokal metodikasınıń tiykarları. - M.: Muzıka, 2000.
3. Medushevskiy V. V. Muzıkadaǵı intonatsiyalıq forma. - M.: Kompozitor, 1993.
4. Ptitsa K. B. Hor dirijyorlığı texnikasına arnalǵan ocherkler. - M.: Muzıka, 1980.
5. Sokolov V. G. Hor menen islew. - M.: Muzıka, 1981.
6. Miller R. The Structure of Singing. - New York: Schirmer Books, 1996.
7. Sundberg J. The Science of the Singing Voice. - DeKalb: Northern Illinois University Press, 1987.

REZYUME. Ushbu maqolada xor texnikasining asosiy elementlaridan biri bo‘lgan aniq nafas olishning uslubiy jihatlari ko‘rib chiqiladi. Nafasning tovush hosil qilish, ansambl birligi va xor ijrosining badiiy-tasviriy sifatlariga ta’siri tahlil qilinadi. Xor chiqishlari jarayonida nafas olish ko‘nikmalarini shakllantirishning bosqichlari va pedagogik tamoyillari ochib beriladi. Xor ijrochilik amaliyotida aniq nafasni tizimli va maqsadli tarzda rivojlantirishning ahamiyati belgilanadi.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается методика работы над певческим дыханием как базовым элементом хоровой техники. Анализируется значение дыхательной координации в формировании устойчивого звукообразования, ансамблевого единства и художественной выразительности хорового исполнения. Раскрываются основные педагогические принципы и этапы формирования дыхательных навыков в процессе репетиционной работы с хоровым коллективом. Делается вывод о необходимости системного и целенаправленного подхода к развитию певческого дыхания в профессиональной хоровой практике.

SUMMARY. The article examines the methodology of working on singing breathing as a basic element of choral technique. The importance of breathing coordination in the formation of stable sound production, ensemble unity, and the artistic expressiveness of choral performance is analyzed. The main pedagogical principles and stages of developing breathing skills during rehearsal work with the choir group are revealed. A conclusion is drawn about the need for a systematic and purposeful approach to the development of singing breath in professional choral practice.